

BIBLIAI SZABADEGYETEM

MÁRK SZERINTI ÉVANGÉLIUM

Előadó: Kormos Erik

Az evangéliumról általában

Az evangéliumi műfaj nem a kereszténységgel egy időben született meg, néhány helléníró művelte: ennek lényege, hogy a megtörtént eseményeket egyfajta látásmód szerint kell megírni, amely nem a valós törtézésre teszi a hangsúlyt, hanem inkább azoknak a tanulságára. Így értelem szerűen, a négy evangéliumban olvasott történetek egymástól esetenként eltérnek, mivel a négy evangélista egymástól eltérő módon emel ki egyes részleteket. Mindezek közül legnagyobb valószínűség szerint Márk evangéliuma volt az első evangéliumi irat, ha a három másik Bibliában található evangéliumhoz képest viszonyítjuk keletkezésének lehetséges korát.

Ezért a keletkezés történetnek meg kell említeni néhány sajátos vonását: A kereszténység nem az írás, hanem a beszélt evangélium vallása volt. Jézus feltámadása és mennybemenetele után földrajzi szempontból három részre tagozódott a kereszténység:

Elsőként kell megemlíteni Pál apostolt, akit nem sokkal Jézus kereszthalála után elhívott Isten apostoli szolgálatra. Erről az eseményről rendkívüli módon számol be az Apostolok cselekedeteiről írott könyv. Júdás halála után az apostolok a 11 tanítványt ki akarták egészíteni 12-re, ezért az apostolok maguk elé állították Mátyást és „Józsefet, más néven Barsabbást, akinek mellékeve Jusztusz volt,” (ApCsel 1,23). Sorsvetéssel eldöntötték, hogy Mátyás lesz az új apostol. E szándék mellett észre kell azonban venni, hogy az emberi döntés ebben a választásban nagyobb szerepet játszott, mint az isteni közreműködés: nem azt mondták Istennek, hogy „legyen meg a Te akaratom”, hanem dönts el, hogy e két férfi közül ki legyen az apostol. Ezzel a döntéssel a jeruzsálemi kereszténység óriási tekintélyre tett szert, habár meg kell említeni, hogy műveltségüket tekintve sokkal alul maradtak a Palesztinán kívüli görög műveltségű zsidósághoz képest.

Az apostolok cselekedeteit tovább olvasva, ekkor szólítja meg Sault Isten, aki Pál lett. A hang, amely szól hozzá, nem küldi Jeruzsálembe, hanem Damaszkusza küldi, majd onnan később a mai Török ország területén található Ázsia-Minor területére. Az Újszövetség egyes irataiból az derül ki, hogy Pál és a jeruzsálemi kereszténység elvi okokból és Pál óriási műveltsége miatt folyamatosan szemben álltak egymással. Ezért a Pál apostol által alapított gyülekezetek nem tartottak kapcsolatot a Palesztinában élőkkel: a páli kereszténység lett a nagyobb tömegű irányzat.

János apostol nagyon fiatal lehetett a passió alkalmával, az utolsó vacsorán, mintegy 16 éves fiatalemberre kell gondolnunk. Ekkor még Jeruzsálemben élt, majd valamikor a 60-as évek táján Efézusba költözött. Ekkor Timóteus, Pál tanítványa szentelhetette presbiterré. Pál ekkor már öregember volt, legkésőbb 68-ban meghalt. Ezért a jánosi kereszténység a harmadik olyan irányzat volt, amely eltért földrajzi, nyelvi és gondolkodásmódbeli különbségek miatt az előző kettőtől.

- Az eddig elmondottak, azt alábbiak miatt fontosak:
- Pál írt először leveleket 51-66 között. Péter és Jakab 49-65 között írta leveleit.
- Amikor az Újszövetségben található levelek már széles körben elterjedt iratok voltak, még egyetlen evangéliumot sem írtak.
- A kereszténység tagozódott három egymástól elhatárolható irányzatra.
- 70-ben a Jeruzsálemi templom lerombolása és Jeruzsálem elestével kihaltak a szemtanúk, akik „még látták Jézust” kivéve János apostolt.

- Ekkor vált fontossá, hogy a már többnyire második generációhoz tartozó keresztények egyes visszaemlékezések alapján leírják; ki volt Jézus, hogyan kell tanításait értelmezni és mit jelentek ezek a tanítások.

Márk személye és a nyelvezet (érdekességek)

Az ógyházi hagyomány egyöntetűen Márkot tartja szerzőnek, amit azért érdemes megemlíteni, mert egyes iratok esetében mind a mai napig viták folynak arról, hogy csak a nevét viseli-e egy könyvnek egy irat, vagy valóban a személy írta, akinek nevét viseli. Ez Márkot az Újszövetség többször néven nevezi. Pl.: ApCsel. 12,12, ugyanígy: Kol. 4,10

Ez utóbbiból azt is megtudjuk, hogy „Barnabás unokaöccse volt”, aki egyébként származása szerint „ciprusi lévita” (ApCsel 4,36) e nevet az apostolok adták neki. Barnabás származása alapján tehát Márk közvetlen rokoni kapcsolatban volt olyan lévítákkal, akik kiváló ismerői voltak az ószövetségi rendelkezéseknek, illetve az áldozati törvényeknek. Ez fontos: erősíti azt a tényt, hogy Márk olyanoknak írt, akiket Krisztus kilétéről akart meggyőzni.

Itt kell megemlíteni, hogy az ApCsel 12,12 szerint a jeruzsálemi keresztény gyülekezet vezetői, Márk anyjának, Máriának felső házában szoktak összegyűlni. Ez a helyiség nagyon valószínű, hogy azonos azzal, ahol Jézus az utolsó vacsorát adta tanítványainak, illetve ahol a tanítványok Jézus mennybemenetele előtt összegyülekeztek. Itt volt a Szentlélek kitöltetésének a helye is, ami az apostolok missziójára való felhatalmazást, megbízást nyomatékosította. E helyről, amikor Jézust elfogták rövid említés szintjén tesz bizonyosságot Márk, mintegy utalva saját személyére: Mk. 14,50-52

Ugyanígy, kódolt üzenet gyanánt el is rejti nevét az evangéliumban a szerző: Mk. 14,13-14

Ezt erősíti meg Papiasz egyházatya véleménye: *„Márk, Péter szóvivője gondosan leírta mindazt, amire emlékezett; de nem időrendben írta le, azt amit az Úr mondott, vagy cselekedett, mert az Urat nem hallotta, és nem követte, hanem mint mondják, később Pétert.”* Papiasz a 2. században Hierapolisz püspöke volt. Az evangélium valamikor 70 után keletkezett, tehát 50-60 év múlva ehhez képest megerősítést jelent Papiasz véleménye, ami két dolgot is megerősít az eddigiekből: 1) Márk szerzősége elvitathatatlan, 2) a szerző a jeruzsálemi kereszténységhez tartozott, illetve nekik írta művét. Ennek forrása egyes életrajzi elemekkel kiegészítve Péter prédikációi voltak, amelyet valószínűleg Márk Rómában hallgatott.

Az evangélium sajátosságai (felépítés és a legfontosabb részek)

Mivel egy-egy irat megírásakor a legfontosabb szempontok egyike, hogy a szerző az első bekezdésben fejtse ki azt, ami az egész iratának szándéka, ez Márk esetében is fontos szempont. Ezért evangéliumát így kezdi:

Mk. 1,1

Jézus Krisztus, az Isten Fia evangéliumának kezdete...

E kijelentéssel egyszerre több dolgot is tesz:

Jézus, ekkor elterjedt tulajdonnév volt, a Józsué név görögösödött formájaként. A Bibliában más személyre is alkalmazzák e nevet. vö: ApCsel. 13,6

Így Márk azt állítja, hogy az a Jézus, akiről Ő ír Krisztus. A Krisztosz görögül megfelel a héber MESSJAH-nak, amit messiásnak mondunk. Jelentése: JAHVE felkentje. A felkent egyszerre 1) próféta, 2) pap, 3) király. Ez az azonosítás fontos volt a palesztinai zsidóság számára.

Nem csak azt állítja Márk, hanem azt is, hogy Jahve felkentje „Isten Fia” amely végigvonul könyvében, nagyon sajtószerű módon:

- Mk. 3,11-ben „tisztátalan lelkek” mondják: „Te vagy Isten Fia.
- Mk. 5,7-ben egy megszállott, aki a sírból jött ki és láncokkal volt összekötözve mondja: „Mi közöm hozzád, Jézus, a magasságos Isten Fia? Az Istenre kényszerítelek, ne gyötörj engem!”
- Végül pedig a passiótörténetben egy pogány katona, százados, aki részt vesz Jézus keresztre feszítésében mondja a Mk. 15,39 szerint: „Bizony, ez az ember Isten Fia volt!”

Ezt nem mondják a korabeli zsidók, nem is mondhatták, hiszen a 2. parancsolat megsértésének tartották, ha egy embert Isten Fiának neveztek. Ezért tépkedtek meg ruháikat a főpapok a passióban, vádolva Jézust, hogy káromlást szól. Így Márk, mint olyan, aki rokoni kapcsolatban volt a lévitákkal, azonosítja magát a gonosz lelkektől megszállottakkal, a római katonával, és velük együtt bátran állítja: „Jézus Krisztus Isten Fia”. Mindezt azért teszi, hogy olvasói már az első sor után el tudják dönteni; akarják-e olvasni tovább művét, vagy egyszerűen megbotránkozva félredobják azzal a szándékkal, hogy e témáról nem kívánnak olvasni. E szándék befolyásolja a többi részét is az evangéliumnak:

1. Jézus működése Galileában (1-5. rész)
2. Jézus vándorlása (6-10. rész)
3. Jézus Jeruzsálemben (11-13. rész)
4. Jézus szenvedése és halála (14-15. rész)
5. Jézus feltámadása (16. rész, mint önálló anyag)

A passió centrikus üzenet lényege

Üzenetének legfontosabb vonatkozásait érdekes módon egy „hiányzó rész” segít megérteni. A 16. rész eredetileg nem tartozott az evangéliumhoz. Ha valakik kezükbe veszik a Protestáns Újfordítású Bibliát, ez a teljes rész zárójelben van. Ennek oka, hogy jelenleg, számos kézirat áll rendelkezésünkre az Újszövetség régi szövegeiből:

- Papirosok: ezek a legrégebbiek; 116 példány
- Nagybetűs kódexek: ezek 4-12. századig; 310 példány
- Kisbetűs kódexek: 12-16. századig (a nyomtatás feltalálásáig) 2432 példány

ÖSSZESEN: 5735 kézirat

Ez elegendő ahhoz, hogy a szöveg áthagyományozódásának folyamatát is figyelemmel kísérjük. Márk evangéliumában a 16. rész az 5. századi kódexekben jelent meg először, majd azt másolták tovább.

Miért fontos ez? – Márk azzal kezdte, hogy arról a Jézusról beszél, aki felkent; próféta, pap és király. Ehhez itt a kereszténység számára a legfontosabbakat teszi hozzá:

Jött a szombat, ami a korabeli zsidóság számára a legfontosabb ünnep volt. Ezzel együtt a pászka ünnepe volt, amikor a szombat ünnepe különleges nap volt, az ünnepek ünnepe, vagy a szombatok szombatja. Ekkor ünnepelte

Izrael az 1. parancsot jegyében az egyiptomi szabadulást, amely a 400 év rabszolgasága utáni szabadulás ünnepe volt. Ezen alkalommal kitakarították a lakásból a kovászt, és mindent, ami erjedt volt. A kovász a bűnt és rothadást szimbolizálta. Ezért ettek kovásztalan kenyeret, amit ma is „pászkának” hívnak.

Mind a négy evangélium beszámol arról, hogy Jézus a tanítványokkal összegyűlt, hogy elkészítsék az ilyenkor szokásos báránysültet és megegyék hozzá a kovásztalan kenyeret. Jézus ekkor a kenyeret testének szimbólumaként adja, a kelyhet, amelyben tökéletesen erjedetlen szőlőlé volt „szövetség kelyheként” adja. Ezzel az eseménnyel be is fejeződik az evangélium. Márk azonban nagyon szűkszavúan, de beszámol Jézus passiójáról, amelyben észre kell venni a következőt.

Pénteken, nagyon rövid, kb. 3-6 óra alatt megtörténik kereszthalála. A zsidók a pászkát és minden szombatot pénteken naplementével kezdtek. Amikor már a naplemente előtti órák voltak, Jézus meghalt, így lehetségessé vált, hogy levegyék a keresztről. a zsidó gondolkodás szerint tisztátalan lett volna a páska szombatján fenn tartani a holttestet a kereszten.

Ekkor sírba teszik, és szombaton, amikor senkinek sem volt szabad semmilyen munkát végezni, Jézus pihen a sírban. Ezzel a gondolattal be is fejezi Márk az evangélium írását: Mk. 15,46-47

Márk, a lévita ezzel kifejezte, hogy a tökéletes pap, próféta és király tudta, hol van vége a megváltásnak. Jürgen Moltmann, református teológus ezért azt állítja:

„Mivel a teremtésnek a beteljesedése szombaton, a teremtésnek a megváltását is bemutatja, mint Isten megjelenő, örökkévaló jelenlétében való részvételt, így a szombatot, mint a megváltás ünnepét is szabad értelmezni.”¹

Ebben az értelemben azt kell állítanunk, hogy Márk Jézus Krisztus halálát a negyedik parancsot értelmében a keresztény szombat kezdetének mutatja be. E jelentés sajnos elhalványult az évszázadok alatt: 4-5. században, mivel Máté szerzőtársa volt Márknak, az ő írása alapján kiegészítették Márk evangéliumát, így a passió befejezése helyett a feltámadás üzenete lett annak is befejezése.

Egész Márk evangéliumának üzenete *Isten Fiának halála, mint az evangélium*. Jézus földre jövetelével vált nyilvánvalóvá Isten jelenléte az emberek között. Ézsaiás próféta szerint a vakok szemeit megnyitotta és a süketeket hallóvá tette. Eközben az érzéketlen vallási vezetők keresték a lehetőséget, hogyan veszítsék el Jézust. A prófécia beteljesedésének folyamata és a kereszt felé vezető út teszi kibővített passiótörténeté Márk evangéliumát. Mivel Krisztus halála a megváltás halála ez teszi evangéliummá ezt az eseményt.

Nagy kérdés: Jézus követői válnak-e ellenségeivé? Márk arra teszi a hangsúlyt, hogy pozitív megvilágításban mutassa be a tanítványságot. Mégis ott feszül a kérdés, hogy ellenségekké válnak-e a követők? Kiválóan ellensúlyozzák ezt Jézus cselekedetei és az a kérdés, ami ilyenkor ott lapul: Vajon ti is így cselekedtetek volna? Ennek az ellentétpárja is megtalálható: Az ellenségek lesznek-e követői Jézusnak? Ezt olyan történetek elmondásával mutatja be, mint; Jairus, akinek lányát támasztja föl, Arimathiai József, aki a Szanhedrin tagja volt, de nem értett egyet annak döntésével. Démoni lelek, akik Isten Fiának nevezték Jézust és a százados, aki bár római volt, mégis Isten Fiának nevezi Jézus Krisztust.

Az üzenet a messiási titok volt: Jézus valahányszor felfedi kilétét, megparancsolja, hogy ne mondják azt el senkinek. Elrejti magát az emberek elől, csak akkor és úgy jeleik meg, amikor szolgálata van, vagy valamilyen üzenetet mond el. Ezt a titok úgy fedi fel, mint aminek ismerete szabaddá tesz bennünket. A titok része az is, ahogyan Márk vezet bennünket a kereszt teológiája felé. A titoknak ellenpárja az ígélet: *egyéniileg kell felfedezni a messiáságot Krisztusban úgy, hogy ezt a titkot leleplezzük.* Abban a reményben vagyok, hogy hallgatóim is felfedezik ezt a „titkot”!

¹ Jürgen Moltmann: A reménység fényei, A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest, 1989, 322. utolsó bek.